

Сніда Є.О.

<https://orcid.org/0000-0002-6681-9786>

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

АМЕРИКАНСЬКА РАДЯНОЛОГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ СРСР В УМОВАХ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

У статті здійснено спробу проаналізувати американську радянологію як інструмент геополітичного аналізу СРСР в умовах холодної війни. Висвітлено, що після завершення Другої світової війни між США та СРСР розпочалося протистояння на геополітичній мапі світу. Америко-радянські відносини другої половини ХХ ст. стали визначальними для всієї світової архітектури. Охарактеризовано, що інтелектуальною відповіддю США на нові міждержавні реалії стало формування радянології як окремого наукового напрямку, що поєднує теоретико-методологічний інструментарій історії, політології, соціології та міжнародних відносин.

Простежено, що усталення радянознавчих досліджень відбулося фактично після 1945 р. через створення і розширення мережі науково-дослідних установ. Вивчено, що наукові концепції та підходи радянологів безпосередньо впливали на модель зовнішньої політики США та американо-радянські відносини. У цьому контексті виділено три основні етапи в розвитку наукових студій радянології: 1940–1950-і рр. – домінування класичної «тоталітарної» школи; 1960–1970-і рр. – панування ревізійністської концепції; з кінця 1970-х рр. – акцент на соціальному напрямі досліджень СРСР.

Простежено основні засади формування політики «стримування» за авторства Дж. Кеннана, зокрема через аналіз його доробку – «Довгої телеграми» та «Статті Х».

Доведено, що радянологія як інтелектуальний інструмент впливала на формування основоположних документів у сфері національної безпеки США, зокрема директиви Ради національної безпеки США NSC 68.

Звернено увагу, що під впливом радянології в американській зовнішній політиці змінювалися акценти – після завершення Другої світової війни домінував підхід «стримування» СРСР, після приходу до влади в СРСР М. Хрущова – наголос на політиці «розрядки», а з середини 1980-х рр. – широкого діалогу та співпраці з радянським керівництвом.

Ключові слова: американська радянологія, СРСР, політика «стримування», холодна війна, геополітичний аналіз, кремлінологія, радянознавчі дослідження.

Постановка проблеми. Після завершення Другої світової війни погіршилися відносини між колишніми союзниками антигітлерівської коаліції, що призвело до такого феномена, як холодна війна. Геополітична мапа світу була розділена між двома гегемонами – США та СРСР, конфронтація між якими стала визначальною для всієї світової архітектури другої половини ХХ ст.

Ідеологічне, політичне та військове протистояння наддержав вимагало від американського керівництва розуміння особливостей економічного, політичного, культурного розвитку радянської системи та матриці її зовнішньополітичних цілей. Відповіддю на такий запит стала американська радянологія – науковий напрям, що

сформувався після 1945 р. і був спрямований на комплексне й системне дослідження СРСР.

Радянологія відігравала не лише теоретичну роль, але й практичну. Вона фактично стало складником американської академічної та аналітичної думки, забезпечуючи науково-експертну основу для формування стратегії американської зовнішньої політики щодо СРСР.

Таким чином, американська радянологія стала важливим інструментом геополітичного аналізу СРСР в умовах холодної війни, що зумовлює її актуальність і потребу сучасного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студійована проблематика посідає важливе місце в історичній науці. Вагомі наукові здобутки в цій

царині належать adeptам американської радянології середини ХХ ст. – Дж. Кеннану [16; 17], З. Бжезинському [9], Г. Арендт [2], Р. Пайпсу [20], в працях яких ґрунтовно проаналізовано особливості політичної структури, ідеологічного складника та принципів зовнішньої політики СРСР. Учені намагалися зрозуміти на лише засади поведінки радянської влади в геополітичному контексті, але й сформуванню та обґрунтуванню основи політики «стримування».

Окремий історіографічний сюжет становлять студії, присвячені становленню і розвитку власне американської радянології. У цьому річизі доцільно згадати доробок Д. Енгермана [12], в якому вивчено мережу американських освітньо-академічних закладів та їх роль з підготовки фахівців з радянської тематики. Попри те, що автором розкрито прямий зв'язок радянології і держави, ним доволі слабо проаналізовано вплив радянологів на ухвалення політичних рішень.

Дослідження О. Вестада [22] є відмінною спробою інтегрувати американську радянологію до глобального контексту крізь призму американо-радянського протистояння в умовах холодної війни. Водночас для його доробку характерна західноцентрична візія, натомість радянська перспектива представлена бідно.

Вагоме місце в сучасній історіографії посідає монографія О. Батури та Й. Елкінка [8], в якій переосмислено радянську «кремлінологію» і запропоновано інструментарій для аналізу сучасної Російської Федерації.

В українській історіографії проблематика радянології ще не набула достатнього висвітлення. Утім, дотичними до нашої проблематики є праці Н. Шліхти [5; 6] та Н. Лаас [4], у яких простежено етапи інституційного розвитку радянознавчих досліджень, їх предмет і джерельну базу. Звернено увагу на проблеми, з якими стикалися американські вчені під час вивчення СРСР.

У розвідці Ю. Бондар [3] проаналізовано становлення американської радянології у післявоєнну добу, зауважено, що від самого початку цей науковий напрям мав виражену антикомуністичну спрямованість.

Утім, попри наявність наукового доробку, присвяченого холодній війні та радянським студіям, питання ролі американської радянології як інструменту геополітичного аналізу СРСР у другій половині 1950-х рр. залишається актуальним і потребує подальшого наукового осмислення.

Постановка завдання. Метою в цій статті є виявлення особливостей становлення і

функціонування американської радянології як інструменту геополітичного аналізу СРСР в умовах холодної війни, а також з'ясування її ролі у формуванні аналітичних підходів і практик зовнішньополітичної стратегії США.

Дослідження має міждисциплінарний характер і поєднує підходи та методи історичної науки, політології та теорії міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. До Другої світової війни в США не було системної академічної експертизи, присвяченої СРСР. Країну рад сприймали крізь романтичну призму лівих інтелектуалів, або як екзотичну terra incognita. Але швидко перетворення СРСР на наддержаву та головного суперника США продемонструвало, що в останніх була відсутня інтелектуальна зброя для боротьби з опонентом. Тому постала гостра потреба швидкого створення інтелектуально-експертного підґрунтя для побудови зовнішніх відносин із СРСР.

Після 1945 р. у США почав формуватися новий науковий напрям досліджень – радянологія, спрямований на системне й послідовне вивчення Радянського Союзу. Сьогодні в українській історичній науці можна зустріти два тотожних терміни – «радянологія» та «советологія». Водночас для україномовного простору, на нашу думку, автентичним є саме термін «радянологія», оскільки «советологія» (з англ. Sovietology) є прямою транслітерацією англійського відповідника. Уперше термін «Sovietology» вжито в лондонському щотижневнику «Observer» у січні 1958 р. Проте, на декілька років раніше цей термін уже використовували у французькій історіографії [5, с. 108].

Радянологія не виникла як окрема наука, вона сформувалася в контексті ширшої стратегії регіональних досліджень (Area Studies) і фактично відразу перетворилася на міждисциплінарну галузь знань, що поєднала інструментарій історії, політології, соціології та економіки. Від самого початку ця дисципліна повинна була «пізнати ворога свого», забезпечувати інтереси національної безпеки США й водночас бути частиною академічного простору [5, с. 22].

На ранніх етапах становлення радянології науковці намагалися «зрозуміти» СРСР і розгадати, як говорив В. Черчилль, «...загадку, загорнуту в таємницю, всередині головоломки» [11], не маючи прямого доступу до об'єкта дослідження.

Біля витоків американської радянології стояли російські та радянські інтелектуали – емігранти, оскільки власне американських фахівців з радянських студії тоді не вистачало. Одним з

найвідоміших істориків-русистів був М. М. Карпович (1888–1959), який працював у Гарвардському університеті та викладав російську історію та літературу. Його учнями були відомі советологи – Р. Пайпс, М. Маля, Л. Хаїмсон [10; 12]. Активна участь у розвитку радянознавчих студій саме вихідців з російських теренів призвела до концептуальної та методологічної небезпеки, оскільки радянологія формувалася відразу як «росієцентрична» – СРСР розглядали як природне продовження Російської імперії, а національні республіки залишалися осторонь уваги [6, с. 23].

Радянологія тривалий час була специфічним явищем в американо-англійській гуманітаристиці другої половини ХХ ст. Нерідко вчені зауважували, що для цього напряму досліджень була притаманна надмірна суб'єктивність і використання позанаукових методів. Це було пов'язане з відсутністю достовірних джерел, правдивої інформації та загалом доступу до об'єкта дослідження – СРСР [4, с. 12].

За таких умов набула поширення кремлінологія як специфічний метод аналізу СРСР, що виник через повну відсутність прозорості в радянській системі прийняття рішень. Такий підхід був цілим мистецтвом «читання радянських знаків» і непрямих політичних знаків. Фахівці звертали увагу на найменші дрібниці – поведінку партійних радянських лідерів, їх виступи, появу імен у пресі, лексичні аномалії в офіційних заявах і зверненнях. Загалом цей підхід дозволяв фіксувати певні зміни в політичній еліті СРСР, але він нерідко піддавався параноїдальним інтерпретаціям і не міг претендувати на науковість [8; 21].

Головним завданням науковців було формулювати максимально правдиву картину відносин із СРСР, готувати експертні висновки, на основі яких уже ухвалювали політичні рішення. Крім цього, в умовах жорсткого американо-радянського протистояння за часів холодної війни самі експерти були зацікавлені в об'єктивності й неупередженості власних досліджень, що прямо впливали на їхню особисту захищеність і безпеку цілої країни [4, с. 13].

Прикметно, що згодом радянологія зазнавала впливу як з боку американської влади (через фінансування студій), так і з боку СРСР, керівництво якого нерідко вирішувало кому надати допуск до архівів, а кому відмовити. У такий спосіб і формувалася дослідницька палітра американської радянології.

Одним з ключових напрямів радянології було формування концепції політики «стримування

«СРСР». Аналітичні висновки американських радянологів дозволяли керівництву США оцінювати внутрішню стабільність радянської політичної системи, стійкості й потенціалу економіки та можливих напрямів зовнішньополітичної діяльності. Науковий доробок широко використовували в американських дипломатичних, військових відомствах і військово-дослідницьких центрах.

В умовах американо-радянського протистояння під час холодної війни радянологія стала академічним інструментом геополітичного аналізу СРСР. Фактично завдяки її методології низка розрізнених уявлень і знань про радянську систему були інтегровані в єдину картину зовнішньополітичної концепції США. У цьому контексті також були сформовані ідеологічні підвалини політики «стримування» за авторства Дж. Кеннана (1904–2005), відомого американського дипломата, політолога та історика. У лютому 1946 р. він підготував для Міністерства фінансів США аналітичну довідку з поясненням поведінки СРСР на міжнародній арені, що згодом отримала назву «Довга телеграма». У цьому документі було зосереджено увагу на причинах, що обумовлювали незрозумілу політику радянського керівництва [16].

У «Довгій телеграмі» наголошено, що політико-ідеологічне «стримування» СРСР можливе через економічні засоби тиску (не військові). Згодом у «Статті Х» Дж. Кеннан розвинув власну концепцію політики «стримування», хоч і піддався палкій критиці з боку громадянського суспільства через незрозумілість фінальних результатів і розмитість строків такої політики [17].

Попри це, його парадигмальні настанови стали визначальними для ідеології холодної війни й американської зовнішньої політики щодо СРСР. Світоглядна картина Дж. Кеннана та його розуміння особливостей радянської політики заклали потужний фундамент для розвитку радянології, особливо на ранніх її етапах.

Становлення і розвиток американської радянології як академічного напряму було пов'язане з розбудовою інституційної мережі – кафедр, департаментів, наукових центрів та університетів [4, с. 14]. Упродовж декількох повоєнних років у США виникла низка «інтелектуальних цехів» з радянським фокусом досліджень. 1946 р. утворено Російський інститут при Колумбійському університеті, що став першим спеціалізованим закладом з підготовки фахівців для дипломатичної та розвідувальної служби. 1948 р. розпочав роботу Центр російських досліджень при Гарвардському університеті (за сприяння вже

згаданого М. М. Карповича), в якому всебічно вивчали радянське суспільство. Згодом саме в цьому закладі зреалізували відомий «Гарвардський проект» – опублікували сотні матеріалів за результатами соціологічного опитування радянських громадян – неповерненців, які після Другої світової війни залишилися проживати в Європі чи емігрували до США [12, р. 11–20; 95–120].

Містком між академічними студіями й оборонними потребами став заснований у травні 1948 р. у Каліфорнії науково-аналітичний центр RAND (Research AND Development). У ньому створювали й моделювали можливі сценарії ядерної війни між США та СРСР. Згодом фахівці RAND стали творцями американської антирадянської ядерної стратегії [7, р. 4–14; 43–90].

Фінансування радянологічних студій було по-своєму унікальним і пов'язане з тим, що ця наука була не просто науковою дисципліною, а інструментом національної безпеки. Уряд США та приватні фонди інвестували чималі кошти для створення експертно-дослідницьких хабів. Підтримка студій відбувалася за принципом державно-приватного партнерства – американське керівництво через розвідувальні органи й державний департамент формувало запит, приватні фонди (Карнегі, Форда тощо) виступали посередниками й надавали гранти, зберігаючи видимість академічної свободи, а університети забезпечували інтелектуальний ресурс і власне дослідження. Такий симбіоз сприяв інтенсивному науковому поступу й певному вивищенню фахівців – радянологів з-поміж інших науковців. Загалом зазначені наукові студії практично ніколи не відчували дефіциту фінансування, оскільки були в пріоритеті у влади США [12, р. 21–90].

Під впливом доробку радянологів 1950 р. було ухвалено директиву Ради національної безпеки США NSC 68, у якій зазначено, що СРСР прагнув не лише зміцнити свої кордони, а й встановити панування на євразійських просторах. Радянологи допомогли американській владі усвідомити, що протистояння з радянським режимом – це екзистенційна боротьба двох систем [12, р. 41–55; 18, р. 180–222].

Можемо погодитися з думкою вченого Е. Р. Майя, що в зазначеному документі було викладено фактично план мілітаризації холодної війни з 1950 р. до самого розвалу СРСР. Ця директива слугувала обґрунтуванням збільшення фінансування на оборонні потреби й створення системи військово-політичних альянсів, зокрема й НАТО [19, р. 45–90].

1958 р. у США ухвалили закон «Про освіту для національної оборони», в якому на рівні з розвитком технологій визначено обов'язкове вивчення російської мови та радянської історії як провідного елемента національної безпеки. Фактично цей закон дав старт масовій підготовці фахівців, що спеціалізувалися на вивченні СРСР [12, р. 60–75].

Теоретичні парадигми американської радянології не були суто академічними, а скоріше прогностично-практичними. Пропоновані експертами концепції американське керівництво адаптувало в дипломатії та зовнішній політиці.

У другій половині ХХ ст. наукові моделі й підходи істотно впливали на формування концепції американської зовнішньої політики щодо СРСР. За цей час у радянознавчих студіях змінилося декілька методологічних векторів.

У 1940–1950-х рр. у радянології панувала класична тоталітарна модель, біля витоків якої були К. Фрідріх, З. Бжезинський, Г. Арендт. Їхні напрацювання дозволили класифікувати радянську систему як тоталітарну й навіть за деякими ознаками уподібнити до гітлерівського режиму. К. Фрідріх і З. Бжезинський сформулювали шість ознак, за якими політичний режим можна було уналежнити до тоталітарного. Крізь призму такого підходу вони розглядали СРСР як статичне, «заморожене» утворення, нездатне до будь-якої еволюції. Це безпосередньо вплинуло на концепцію тогочасної американської зовнішньополітичної стратегії – Радянський Союз намагалися «стримувати» або ж очікували можливого колапсу системи зсередини [14].

Г. Аренд у своїх дослідженнях підійшла крізь філософський фокус до вивчення радянського тоталітаризму з акцентом на психологічних особливостях режиму. Закцентовано увагу, що радянська влада трималася не лише завдяки силовим інструментам, зокрема КДБ, але й руйнуванню соціальних зав'язків між людьми й виникненню явища «атомізації» суспільства – перетворення громадян на ізольовані одиниці, що бояться одне одного, а тому нездатні чинити опір режиму. У розумінні американського істеблішменту це означало, що в СРСР відсутнє громадянське суспільство, а тому наголос у зовнішній політиці потрібно робити через тиск на радянське політичне керівництво [2].

Смерть Сталіна та початок «відлиги» за часів правління М. Хрущова в СРСР змусили американських радянологів переглянути своє ставлення до вивчення СРСР. Це поклала початок ревізійністському напрямку досліджень, яскравими представниками якого були, зокрема, Ш. Фіцпатрик [13]

та Дж. Гаф [15]. Їхній доробок уможливив формування двох концепцій – конвергенції та інституційного плюралізму. Згідно з першою моделлю наголошувалося, що СРСР та США дедалі стають схожими, зокрема в сфері суспільних потреб. Водночас для другого напрямку характерна була думка, що СРСР піддається модернізації і в ньому існують групи за інтересами – промисловці, армія, регіональні еліти, що конкурують за ресурси та вплив на радянське керівництво, що нагадує американський лобізм [15].

Підхід ревізіоністів істотно впливав на американське сприйняття СРСР, особливо в 1970-х рр. Розгляд Радянського Союзу як суспільства, що здатне до змін, спричинило справжню революцію для американської зовнішньої політики й стало фундаментом для політики «розрядки», ініційованої президентом США Р. Ніксоном та державним секретарем Г. Кіссінджером. Це сприяло укладенню в травні 1972 р. Договору про основи взаємин між США та СРСР [5, с. 110].

З кінця 1970-х рр. актуальним сюжетом радянознавчих студій став соціальний напрям, присвячений не лише радянському керівництву, але й особливостям життя звичайного радянського суспільства. Вчені зауважували, що радянська політична система й ідеологія насправді були крихкими й хаотичними, ніж це насправді здавалося офіційному Вашингтону. Зрештою, такий підхід підготував підґрунтя для методологічного конфлікту між консерваторами (Р. Пайпс), які вважали СРСР злом, дотримувалися тоталітарної парадигми й ратували за знищення радянського режиму через економічні засоби, та лібералами (С. Коен), які вірили в можливість цивілізованого реформування держави рад і можливості в майбутньому з нею домовитися [12, р. 130–180].

Радянологи відігравали ключову роль у розробленні політики «м'якої сили» щодо СРСР. Вони чудово розуміли, що радянська ідеологія водночас мала як свої переваги, так і недоліки, що використовували для викриття послаблення позицій режиму. У цьому річизі експерти наполягали на американській підтримці правозахисних та інших дисидентських рухів. Зокрема, публікація в західних країнах заборонених у СРСР праць, наприклад, «Архіпелагу ГУЛАГ» О. Солженіцина, викривало сутність радянського режиму й завдало йому репутаційних втрат [12, р. 189–211].

Не менш серйозним кроком була консультативна підтримка радянологів американських засобів масової комунікації. Так, експерти розробили інструкції для редакції «Радіо Свобода» та «Голос

Америци» з акцентом на контенті, що був би цікавим звичайним радянським громадянам і водночас оминав цензуру.

На початку 1980-х рр. згадані вище наукові школи радянології суттєво впливали на зовнішню політику США щодо СРСР. В адміністрації президента Р. Рейгана це викристалізувалося в жорстку політику проти радянської системи, а саму державу рад називали «імперією зла».

Ідейна боротьба в цеху радянологів тривала до середини 1980-х рр., коли СРСР очолив М. Горбачов, а прихильники обох підходів отримали змогу практично перевірити спроможність своїх концепцій. Радянський Союз перестали сприймати як монолітного ворога, з'явилися помітні спроби розібратися в специфіці його внутрішніх проблем і спрогнозувати подальшу трансформацію радянської системи. Такий підхід на практиці вилився в можливість вести нормальний американо-радянський діалог і спробу домовитися з низки геополітичних питань, що виразилося, зокрема, в укладанні Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності (1987 р.) [12, р. 210–230; 18, р. 338–450].

Таким чином, сприйняття СРСР в академічному середовищі радянологічних студій еволюціонувало від зображення його як інституційного ворога до розуміння його як складної системи з внутрішніми особливостями. Саме в цьому й полягала квінтесенція американської парадигми в зовнішній політиці, що уможлилювала, за потреби, змінювати акценти в американо-радянських відносинах.

Утім, 1991 р. і розпад СРСР були справжнім приголомшливим провалом для радянології та багатьох експертів, які не змогли цього передбачити. Очевидно, це можна пояснити тим, що більшість учених розглядали СРСР через концепцію структурної стабільності та недооцінили деструктивний вплив горбачовської політики «гласності» й «перебудови». Утім, були й ті, хто пророкував розпад СРСР. У цьому контексті доречно згадати доробок З. Бжезинського, в якому наголошено, що радянська система була певним історичним анахронізмом без майбутнього [9]. Привертає увагу також есе А. Амальріка, в якому зацентровано увагу не неминучому конфлікті між радянською елітою, деградації соціальних інститутів і розвалі комуністичної ідеології. Зрештою, автор припустив розпад СРСР, зокрема в контексті можливої війни з Китаєм [1].

Проте, такі передбачення було поодинокими випадками в середовищі радянологів, оскільки

переважна їх більшість вірила, що радянська система здатна до «консервації» (як за часів Брежнєва) і до тривалого існування в такому стані.

Після 1991 р. американська радянологія опинилася в глибокій інституційній кризі. Чимало дослідників були змушені змінити професію, а ті, хто залишився, почали працювати вже в пострадянських студіях. З іншого боку, це сприяло зміщенню фокуса з «росієцентризму», що домінував за часів радянології, коли СРСР ототожнювали з Росією, на національні республіки. У такий спосіб відбулася певна наукова корекція – змінився стратегічний імператив, коли геополітичні процеси в Євразії неможливо було розглядати поза контекстом пострадянських республік, що намагалися вийти з орбіти Москви.

Висновки. Таким чином, американська радянологія була цікавим академічним феноменом – дисципліною, що сформувалася за умов істотного дефіциту інформації про об'єкт дослідження (СРСР). Водночас цей науковий напрям за короткий проміжок часу став інтелектуальною зброєю та інструментом США у протистоянні з СРСР в умовах холодної війни.

З'ясовано, що виникнення радянознавчих студій було зумовлене не лише академічним інтересом, але й нагальною потребою сформувавши зовнішньополітичну модель і концепцію американської стратегії національної безпеки. Усталення нової дисципліни відбулося через низку

створених і підтриманих на державному рівні науково-дослідних центрів – кафедр, інститутів, відділень тощо. Висвітлено, що вагому роль у розвитку радянології відіграли приватні інвестиції бізнесу через систему грантів і проєктів.

Охарактеризовано, що еволюція радянознавчого напрямку досліджень ознаменувалася через зміну концептуальних парадигм – від класичної «тоталітарної» школи до ревізійнізму та соціальних досліджень.

Доведено, що під впливом напрацювань радянологів у США було ухвалено значущі документи в сфері національної безпеки (зокрема, директива NSC 68, 1950 р.), що стали визначальними на десятиліття вперед для зовнішньої політики й американо-радянських відносин.

Висвітлено, що радянологія була важливим інтелектуальним інструментом США для геополітичного аналізу СРСР в умовах холодної війни. Під впливом її наукових концепцій трансформувалася американська політика щодо СРСР, зокрема від жорсткої моделі «стримування» (на початковому етапі) до політики «розрядки» за часів президентства Р. Ніксона та співпраці – з середини 1980-х рр. після приходу до влади в СРСР М. Горбачова.

Перспективи подальших досліджень полягають у систематизації та вивченні доробку західноєвропейських радянологічних студій як інструменту геополітичного аналізу СРСР в умовах холодної війни.

Список літератури:

1. Амальрік А. Чи проіснує Радянський Союз до 1984 року? Париж, Балтимор : Видавництво ім. В. Симоненка «СМОЛОСКИП». 1971. 99 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/10602/file.pdf>
2. Арентд Г. Джерела тоталітаризму / пер. з англ. В. Верлока, Д. Горчаков. 2-е вид. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА. 2005. 584 с. URL: <https://surl.li/cqwxtf>
3. Бондар Ю. Промисловість Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.): концепції західної радянології. *Scientific and Practical Journal «Materials of Scientific Conferences of the Petro Mohyla Black Sea National University»*. Series: History and archeology, Political sciences. 2025. № 1. URL: <https://www.msps.mk.ua/index.php/journal/article/view/389/326>
4. Лаас Н. Характеристика етапів та особливостей вивчення радянознавчої та українознавчої проблематики гуманітарними науками англо-американських країн у другій половині ХХ ст. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. 2012. № 17. С. 10–28. URL: <https://surl.li/pqcxhg>
5. Шліхта Н. Західна советологія у пошуках себе і предмету дослідження (середина 1940-х – початок 2000-х рр.). *Docendo discimus – Навчаючи вчимося: (методологія нових ділянок історичного знання та її впровадження у навчальні практики: до 25-річчя кафедри історії НаУКМА): збірник статей викладачів кафедри / упоряд. Наталія Яковенко, Степан Бліндер; наук. ред. Наталія Яковенко; Національний університет «Києво-Могилянська академія», Факультет гуманітарних наук, Кафедра історії*. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2020. С. 107–123. URL: <https://lnk.ua/4dSPsymCW>
6. Шліхта Н. В. Чи варто і навіщо займатися радянською історією? *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2023. Т. 6. С. 21–25. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-3417.2023.6.21-25>
7. Abella A. *Soldiers of Reason: The RAND Corporation and the Rise of the American Empire*. New York : Harcourt, Inc. 2008. 412 p. URL: <https://archive.org/details/soldiersofreason000unse/page/n5/mode/2up>

8. Baturo, A., Elkins, J. A. *The New Kremlinology: Understanding Regime Personalization in Russia*. Oxford University Press. 2021. 207 p. URL: <https://surl.li/ilpzup>
9. Brzezinski Z. *Grand Failure: The Birth and Death of Communism in the Twentieth Century*. New York : Charles Scribner's Sons. 1989. 296 p. URL: <https://archive.org/details/grandfailureb00brze/page/n7/mode/2up>
10. Chomsky N. (ed.). *The Cold War and the University: Toward an Intellectual History of the Postwar Years*. New York : New Press, 1997. 258 p. URL: <https://archive.org/details/coldwaruniversit00chom/page/n7/mode/2up>
11. Churchill W. *The First Month of the War*. 01 жовтня 1939 року (радіовиступ). URL: <https://surl.li/dzkimd>
12. Engerman D. *Know Your Enemy: The Rise and Fall of America's Soviet Experts*. New York : Oxford University Press. 2009. 459 p.
13. Fitzpatrick S. *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraordinary Times Soviet Russia 1930-s*. Oxford University Press, Inc. 1999. 274 p. URL: https://www.masterandmargarita.eu/estore/pdf/eren015_everydaystalinism.pdf
14. Friedrich C. J., Brzezinski K. *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. Second edition. New York, Washington, London. 1965. 457 p. URL: <https://archive.org/details/totalitariandict0000frie/page/n3/mode/2up>
15. Hough J. *The Soviet Union and Social Science Theory*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press. 1977. 289 p.
16. Kennan G. F. (1946). *The Long Telegram*. URL: <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>
17. Kennan G. F. *The Sources of Soviet Conduct*. *Foreign Affairs*. 1947. № 25 (4), 566–582. URL: <https://doi.org/10.2307/20030065>
18. Leffler M. P. *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*. Stanford, California : Stanford University Press. 1992. 731 p.
19. May E. R. *American Cold War Strategy: Interpreting NSC*. Boston, New York. 1993. 228 p.
20. Pipes R. *Survival Is Not Enough: Soviet Realities and America's Future*. New York : Simon and Schuster. 1984. 312 p.
21. Ulam A. *Dangerous Relations: The Soviet Union in World Politics, 1970–1982*. New York : Oxford University Press. 1983. 340 p. URL: <https://archive.org/details/dangerousrelatio0000ulam/page/n5/mode/2up>
22. Westad O.A. *The Cold War: A World History*. New York : Basic Books. 2017. 710 p. URL: <https://archive.org/details/coldwarworldhist0000west>

Snida Ye.O. AMERICAN SOVIETOLOGY AS A TOOL FOR GEOPOLITICAL ANALYSIS OF THE USSR DURING THE COLD WAR

This article attempts to analyze American Sovietology as a tool for geopolitical analysis of the USSR during the Cold War. It highlights that after the end of World War II, a confrontation began between the United States and the USSR on the geopolitical map of the world. U.S.-Soviet relations in the second half of the 20th century became decisive for the entire global architecture. It has been noted that the United States' intellectual response to the new international realities was the emergence of Sovietology as a distinct academic discipline, combining the theoretical and methodological tools of history, political science, sociology, and international relations.

It has been observed that Soviet studies truly took root after 1945, following the establishment and expansion of a network of research institutions. The study found that the scientific concepts and approaches of Sovietologists directly influenced the model of U.S. foreign policy and U.S.-Soviet relations. In this context, three main stages in the development of Soviet studies have been identified: the 1940s–1950s—the dominance of the classical “totalitarian” school; 1960s–1970s – the dominance of the revisionist concept; from the late 1970s – an emphasis on the social dimension of research on the USSR.

This study traces the main principles underlying the formation of the «containment» policy as articulated by George Kennan, in particular through an analysis of his works – the «Long Telegram» and «Article X».

It has been demonstrated that Sovietology, as an intellectual tool, influenced the formulation of foundational documents in the field of U.S. national security, specifically U.S. National Security Council Directive NSC 68.

It has been noted that, under the influence of Sovietology, the focus of American foreign policy shifted: following the end of World War II, the approach of «containment» of the USSR prevailed; after Nikita Khrushchev came to power in the USSR, the emphasis shifted to a policy of «détente»; and from the mid-1980s onward, the focus shifted to broad dialogue and cooperation with the Soviet leadership.

Keywords: *American Sovietology, USSR, «containment» policy, Cold War, geopolitical analysis, Kremlinology, research on the Soviet Union.*

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.05.2026